

TIJORAT BANKLARIDA KREDIT MONITORINGI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI (ADABIYOTLAR SHARHI VA TAHLILI)

Sultonova Sevara Faxriddinovna

Annotatsiya: *Bozor iqtisodiyoti sharoitida banklarning faoliyatida xo'jalik sub'ektlarini kreditlash funksiyasi birinchi darajali ahamiyatga ega bo'lganligi uchun banklar faoliyatining samaradorligi va likvidligini ta'minlash uchun avvalambor, banklarning kredit siyosatini to'g'ri ishlab chiqishga e'tibor berish zarur. Banklar oladigan daromadlar uning aktiv operatsiyalari natijasida, asosan kredit operatsiyalari orqali vujudga kelishi banklar tomonidan kredit siyosatini oqilona tashkil etish va amalga oshirishni taqazo qiladi.*

Kalit so'zlar: *kredit, likvid, resurs, foiz stavkasi, rentabellik*

Tijorat banklari tomonidan iqtisodiyotning real sektoriga ajratiladigan kreditlar miqdori yildan yilga oshib bormoqda. Shu sababli tijorat banklari oldida turgan asosiy vazifalardan biri bu, kredit resurslarini samarali joylashtirish va ularni o'z vaqtida qaytarilishini ta'minlash uchun avvalom bor kreditlash jarayonini to'g'ri tashkil etish, mijozni moliyaviy ahvolini har tomonlama o'rganish muhim hisoblanadi.

Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida mamlakatimizda olib borilayotgan iqtisodiy islohotlarning muhim jihatlaridan biri jamiyat iqtisodiy sohasining boshqa sektorlaridagi tub o'zgarishlarning poydevori bo'lishga munosib bank tizimini yanada rivojlantirishdan iboratdir. Bank krediti respublika iqtisodiyotida muhim o'rin tutishi o'z - o'zidan aniq. U jismoniy va yuridik shaxslar moddiy texnika bazasini mustahkamlashga ko'maklashib, asosiy va oborot ishlab chiqarish fondlarini tuzish, tiklash va ko'paytirish manbai bo'lib xizmat qiladi. Korxonalar va tashkilotlarga o'z mablag'lari bilan cheklanib qolmaslik, yangi pul mablag'larini xo'jalik oborotiga kiritish imkonini beradi va shu bilan ishlab chiqarishning o'sishi va jadallashishi uchun zarur iqtisodiy zamin yaratadi.

Bankning kreditlash jarayoni bu mijoz bankka ariza bilan murojaat etgan kun va ular orasida kredit shartnomasi imzolangan davrdan boshlab, to olingan ssudani so'ndirishgacha bo'lgan davrni o'z ichiga oladigan jarayondir. Kreditlash jarayoning boshlanishi mijoz va bank o'rtasida kredit munosabatlarining o'rnatilganligini bildiradi. Ushbu jarayonda bank qarz oluvchidan istalgan hujjatni talab qilish huquqiga va ssuda berishdan avval, qarz oluvchining moliyaviy holatini batafsil o'rganib chiqib, uni kreditga qobil deb topgachgina unga ssuda berishi va to ssuda so'ndirilishiga qadar uni doimiy monitoring qilib borishi zarur. Kreditlash jarayonining xorij tajribasi shuni ko'rsatadiki, kreditlash jarayonida kredit siyosati talablaridan kelib chiqib, mijozning moliyaviy holatini aniq va ishonarli tahlil etilish va monitoringni to'g'ri tashkil qilish samarali natijalarga olib keladi.

Tijorat banklarida kreditlashni tashkil etish va uni amalga oshirish amaliyotining asosiy yo'nalishlari bo'lib quyidagilar hisoblanadi:

1. Bank tomonidan berilgan kreditlarning iqtisodiyotning tarmoqlari o'rtasida joylashtirilganlik holati.

2. Tijorat banki tomonidan berilayotgan qisqa va uzoq muddatli kreditlarning o'zaro nisbati.

3. Tijorat banklari tomonidan berilgan jami kreditlar hajmida muddati o'tgan kreditlar salmog'ining o'zgarishi.

4. Kreditlardan olingan foizli daromadlarning jami foizli daromadlar hajmidagi salmog'ining barqarorligini ta'minlash.

5. Kreditlash shakllaridan foidalanish darajasi.

6. Foizlarni o'stirmaslik maqomiga ega bo'lgan kreditlar va ularga hisoblangan foizlar miqdoining o'zgarishi.

7. Banklarning kreditlash faoliyatida garov ob'ektlaridan foydalanish samaradorligi.

8. Tijorat banklarining yetarli darajada barqaror resurs manbalariga ega ekanligi.

Kreditlash jarayonini tashkil etish va zaruriy hujjatlarni rasmiylashtirish, ya'ni kredit hujjatlari to'plamini shakllantirish tartibi quyidagi bosqichlarga bo'linadi:

a) kredit olish uchun arizalarni ko'rib chiqish va bo'lg'usi qarz oluvchi bilan suhbatlashish;

b) qarz oluvchining kreditni olish qobilligini va ssudani berish bilan bog'liq riskni baholash;

v) kredit foiz stavkasini belgilash;

g) kredit shartnomasini tayyorlash va imzolash.

Ushbu bosqichlar amalga oshirilgandan so'ng, kredit munosabatlari o'rnatiladi. Ayrim holatlarda mijozlarning kredit to'loviga layoqatligini chuqur tahlil qilinmasligi natijasida kredit riski kelib chiqishini inobatga olgan holda, bunday holatlar ro'y bermasligi maqsadida mijozlar moliyaviy ahvolini to'g'ri baholash lozim.

Kreditlash jarayonida bank siyosati bank oldidagi majburiyatlarshg bajara oladigan mavjud va yangi mijozlarni kredit resurslari bilan ta'minlash, yuqori sinf darajasidagi kreditlarni taqdim etishni kengaytirish hisoblanadi. Tijorat banki foydaliligini hisobga olgan xolda xalqaro standartlar miqyosida mijozlarga sifatli kredit xizmatini taqdim etishga intiladi. Shuning uchun bank-kredit siyosatining asosiy tamoyillariga quyidagilar kiritilgan:

- kreditlash to'g'risida qarorlar qabul qilishning barcha darajalar bo'yicha javobgarliknn taqsimlash:

- bank tomonidan amalga oshiriladigan kredit operatsiyalari uchun aniq, belgilangan shartlarning mavjudligi;

- maxsus kreditlash tamoyillari – muddatlik, to'lovlilik, qaytarib berishlilik, ta'minlanganlik va rentabellik asosida beriladigan kreditlarni majburiy nazorat qilish;

- bank boshqaruvining umumiy siyosati bilan maxsus faoliyat yo'nalishlari siyosatining uzviy bog'liqligidir.

Har qanday tijorat banki kredit siyosatining maqsadi odatda quyidagilardan iborat bo'ladi: kredit qo'yilmalari hajmining o'sishini, risk yuqori bo'lgan operatsiyalarning oqilona diversifikatsiyasini, qisqa va uzoq muddatli kredit qo'yilmalari hajminn keskin ko'paytirish va ularning samaradorligini taminlashga yo'naltirilgan bo'ladi. Shuningdek. kredit siyosat investitsion kreditlar salmog'ini oshirish, ustun darajada iqtisodiyotning real sektorini kreditlash. ishlab chiqarish korxonalarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash kabi asosiy yo'nalishlarni ham o'z ichiga qamrab olgan bo'lishi lozim.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Bobakulov T.I. O'zbekiston Respublikasida milliy valyuta kursining barqarorligini ta'minlash borasidagi muammolar va ularni hal qilish yo'llari. i.f.d. ilm. dar. ol. uchun yoz. diss. avtoref. – Toshkent: 2008.
2. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. – Toshkent: "O'zbekiston" NMIU, 2017.
3. Shomurodov R.T. Bank tizimida monetar vositalarni takomillashtirish yo'llari. i.f.n. ilm. dar. ol. uchun yoz. diss. avtoref. – Toshkent, 2004.
4. Lavrushin O.I. Dengi. Kredit. Banki.— Moskva: KnoRus, 2010.